

Socialpædagogikkens forsvinden og mulige genkomst

Om socialpædagogikkens åbne og lukkede paradigmatisk kredsløb

Lad os forlade dette begreb (socialpædagogik). Det har skabt mere forvirring end overblik.

Agnete Engberg, 1975

Af Søren Hegstrup

Denne artikel er en omskrivning af et paper, jeg præsenterede på en konference i Norrköping i november 2004. Titlen var det åbne spørgsmål om socialpædagogikken i Danmark er i udvikling eller under afvikling. Det findes der naturligvis ikke noget entydigt svar på, men jeg dristede mig til at påstå, at socialpædagogikken i universaldialektisk forstand rummer såvel udvikling som afvikling. Min pointe er, at vi gennem de sidste 100 år har oplevet socialpædagogikken komme og gå. Der har været socialpædagogiske foreninger. Der har været socialpædagogiske uddannelser. Der har været socialpædagogiske organisationer. Der er skrevet et utal af artikler om socialpædagogik – og bøger, hvori begrebet socialpædagogik indgår i titlerne. Det socialpædagogiske genstandsfelt har hele tiden ligget i et spændingsfelt mellem et (videnskabs)teoretisk- og et praksisfelt. Det er dette spændingsfelt, jeg kalder for åbne og lukkede paradigmatisk kredsløb (Hegstrup 1996). Socialpædagogikkens *mulige* genkomst hentyder til Jan Lindhardts bog om *Etikkens forsvinden og mulige genkomst* (Lindhardt 1999). Det er en mulig genkomst af socialpædagogikkens oprindelses-

form, der er interessant at se lidt nærmere på. Socialpædagogikken udspringer af socialfilosofien – med eller uden uskyld. Spørgsmålet er, om socialpædagogikken igen engang kan formuleres på socialfilosofiens grund. Eller blot på filosofisk grund. Som det beskrives nedenfor har andre videnskaber gennem de sidste 100 år invaderet socialpædagogikken. Først psykologien senere sociologien. Artiklen slutter med at gøre status over perioden fra 1992 til 2005, hvor socialpædagogikken har været kastebold i det tivoliserede og tumultariske uddannelsessystem.

Ved leksikale opslag kan man om socialpædagogik læse, at det vist nok var en seminarierektor fra Berlin, der først anvendte begrebet (Hegstrup 2003). Det er uklart, hvorfor der altid henvises til Adolph Diesterweg, for han blev mest kendt for at ville have fjernet kristendomsundervisningen i den tyske barneskole – og for at blive afskediget pga. denne holdning, som ikke passede politikernes og de gejstliges tandkød (Giesecke 1981).

Paul Natorp støder man på alle steder i såvel artikler som (grund)bøger om pædagogik. I K. Grue-Sørensens store grundbog til pædagogikstu-

diet på Københavns Universitet: Almen pædagogik. *En håndbog om de pædagogiske grundbegreber* (1973, 454 sider) levner han socialpædagogikken tre sider, med reference til Natorp. Men specialpædagogikken omtales slet ikke. Derimod beskrives *specialundervisning og skolepsykologi* på tre og en halv side.

Socialpædagogik kan betegnes som byggende på almenpædagogikkens grund og med anvendelse af dens begreber, men definerende sig i et felt, der ligger udenfor samme grund (Hegstrup 1998).

I det følgende beskrives kort de paradigmatiske kredsløb, som har været socialpædagogikkens genstand gennem de sidste 100 år i Danmark. En kronologi lader sig næppe udarbejde. Det kan kun blive til historiske nedslag. Ikke tilfældige, men udvalgt med omhu og efter grundig overvejelse. Den første der skriver om Natorp er Sigurd Kristensen der i 1901 i tidsskriftet *Vor ungdom* leverer en præsentation af Natorps *Sozialpädagogik*. Den næste er Jørgen Fr. Jørgensen. Han udgiver i 1918: *Paul Natorp som repræsentant for den kritiske idealisme*. I bogen gennemgår han den særlige neokantianske skole, som blev udviklet på universitetet i Marburg. Marburgerskolen, kaldes den, *for hvem Natorp er fører* (p.11). I bogen henvises alene til Natorp som filosof og pædagog. Ikke til hans formulering af et grundlag for socialpædagogik. Vil man stifte bekendtskab med den ægte vare kan man studere Natorps egne skrifter eller en af de nyere doktorafhandlinger, fx *Paul Natorp* af Nobert Jegelka fra 1992.

I det følgende præsenteres de ovenfor omtalte paradigmatiske kredsløb, som de kan opfattes i en optik, der har hjemme i en nutidig kontekst. Det kan være vanskeligt at komme på tæt hold af dem alle. Og derfor kan det sikkert læses som tilfældige "nedslag" i socialpædagogikkens historie. Med eller uden omhu, så vil det nok altid være sådan. Den danske socialpædagogiks historie kan næppe nogen skrive. Der er gjort forsøg, men det bliver ved forsøget. En af flere forklaringer kan være, at socialpædagogikken har været stedmoderligt behandlet, som f.eks. af K. Grue-Sørensen, som

nok, når det kommer til stykket – ikke brød sig om begrebet. Og endelig kan en forklaring være, at mange "søster videnskaber" på bestemte tidspunkter har sat dagsordenen for socialpædagogikken. Dette skal ikke opfattes som en kritik af eller en nedgøring af disse videnskabers forsøg. Historiske set, må man nok sige, at det natorpske udgangspunkt for en formulering af socialpædagogikken er hhv. det socialfilosofiske og en socialpolitisk indignation. Det var da også således, det kom til at præge den første cirkel, som blev defineret af Ludvig Beck (1866-1943). Beck tog i 1923 initiativ til dannelsen af en nordisk forening for socialpædagogik. Den blev nedlagt i 1932. Overvejende har socialpædagogik i begyndelsen af det 20 århundrede været defineret som henholdsvis

- børne- og ungdomsforsorg: Beck og en kreds af ligesindede omkring dette arbejde havde rødder i de kristelige organisationers forsorgsarbejde.
- profylaktisk daginstitutionstilbud til de ringest stillede børnefamilier i storbyer.

1. Begyndelsen af det 20. århundrede.

Fra Natorp til Beck – fra Fröbel til Bagger

Ludvig Beck (Hegstrup 1998) var meget optaget af den socialpædagogiske tænkning som Sigurd Kristensen omtaler i sin artikel. Allerede i 1906 foretager Beck en rejse til Tyskland og Svejts. Her møder han socialpædagoger og uddannelsesinstitutioner, som uddanner til socialpædagogisk arbejde. Særligt i Svejts gør han gode kontakter, som senere bliver grundlaget for dannelsen af en venskabsforening. Den svejtsiske socialpædagogik har rødder i Pestalozzis pædagogisk børneforsorgstænkning. Den er senere kendt som *Heilpädagogik*. Den tyske socialpæagoguddannelse er akademisk, det er heil- og sonderpädagoguddannelsen ikke. Den aktuelle definition af forskellen mellem Heilpädagogik, Sonderpädagogik og Sozialpädagogik er usammenlignelig med den historiske kontekst, der hér refereres til.

Parallelt med et stigende krav fra socialdemokrati-

et om øget professionalisering af børne- og ungdomsforsorgsarbejdet (Øgendahl 2000) dannes i 1909 *Dansk Frøbelselskab*. Det var Sofus Bagger, 1848-1943 (Sigsgaard 1976), som definerede folkebørnehaverne som sociale og pædagogiske institutioner med særlige profylaktiske opgaver. Bagger var uddannet i Berlin. Hans Frøbeloptik var under stærk inspiration af de utopiske socialister (ibid p. 79). Bagger talte ikke om socialpædagogik, men om det sociale og det pædagogiske. Det er først senere, at *Dansk Frøbelforening* formulerer forholdet mellem det social og det pædagogiske nemlig med en bindestreg: *socialpædagogik*. Professionen var dog fortsat: *Børnehavelærerinde*.

Med K.K. Steinkes Socialreform i 1933 sættes en ny socialpolitisk dagsorden. Nu handler det om at hjælpe "familien" der var ramt af nød og elendighed p.g.a. arbejdsløshed og deraf følgende fattigdom. Socialpædagogikken mister fodfæste for en stund. Et kredsløb afsluttes. Kredsløbet var indlejret i et paradigme, som på den ene side rummede de kristelige, frivillige børne- og ungdomsforsorgsorganisationer organiseret i Børnesagens Fællesråd og på den anden side de socialdemokratiske kræfter, som arbejdede mod at lægge samme forsorgsarbejde i offentligt regi.

2. 1940ernes og 1950ernes socialpædagogik som reformpædagogik (psykologernes)

Inspireret af svenskeren Alva Myrdal (1902-1986) er Sofie Rifbjerg en af initiativtagerne til at danne en ny forening for socialpædagogik. Det sker ved sammenlægning af hhv. *Landsforeningen for Den frie Skole* og *Det danske Montessoriselskab*. Foreningen kommer til at hedde: *Socialpædagogisk forening for ny opdragelse* og udgiver "Pædagogisk-psykologisk Tidsskrift" (senere *Dansk pædagogisk Tidsskrift*) i samarbejde med *Det pædagogiske Selskab*. Der afholdes årlige "Socialpædagogisk uge" i foreningens regi.

Nu bliver socialpædagogikken defineret som en reformpædagogik med stor psykologisk optik. Det er helt tydeligt, at psykologerne sætter den social-

pædagogiske dagsorden. Feltet er børnehaven og skolen. I Århus oprettes et socialpædagogisk børnehaveseminarium (ændrer navn 1981). Ser man på oversigten af rektorer, eller som det hed: "forstandere", ved børnehave- og fritidspædagogseminarier i Danmark (Lunn 2005) så har de fleste en lærer- eller pædagoguddannelse suppleret med enten en cand. psych.-uddannelse eller en cand. pæd.-uddannelse.

Psykologuddannelsen er i 1940erne og 1950erne meddelt to steder:

Dels meddelt som *cand. psych.* på Københavns eller Århus universiteter. Udviklings- og individualpsykologien er det centrale i studiet. Professionsfeltet uddannelsen retter sig mod er den kliniske psykologi.

Dels som skolepsykologuddannelsen *cand. pæd. psych.* meddelt ved Danmarks Lærerskole. Mange af disse kandidater fik ansættelser i pædagoguddannelsen og efter 1958 også ved børneforsorgsassistentuddannelsen. Og mange fik ansættelser i den offentlige sektor som enten skolepsykologer i folkeskoleregi – eller ved døgninstitutioner for børn og unge.

Socialpædagogik var og blev et børnehaveanliggende, som først ændres meget senere.

3. 1960erne

I Børne- og ungdomslovens § 3 (1965) står der, at *institutionerne og foreningerne for børneforsorg varetager hver for sig socialpædagogiske opgaver*. Poul W. Perch, konsulent i Børne- og ungdomsforsorgen siger i 1967 om socialpædagogik, at det er et "pudsigt ord, som har listet sig ind i en nye Børne- og ungdomslov. Han siger videre: "*Ved gennemlæsning af loven støder man ind i ordet socialpædagogik eller socialpædagogisk..., dette lidt udefinerbare begreb kom ind i loven, fordi man altid i den tidligere lov talte om børnehavernes sociale opgave.* (Børnehaven 3:1967). Det er altså

i 1965 vi for første gang ser et lovgrundlag for socialpædagogisk virksomhed – eller princip. Socialpædagogik bliver noget, der relaterer sig til børne- og ungdomsforsorgsarbejde. Såvel i det opsøgende som i døgninstitutionens sammenhæng. Det er Børne- og ungdomsforsorgens pædagogisk-psykologiske konsulenter, der er rådgivende og som kontrollerer, at principperne overholdes. Perch var cand. psych.

4. 1970erne

Allerede i 1952 oprettedes et *Børneforsorgens Fortsættelsesseminarium*, som en institution under Den Social Højskole. Her meddeltes korte kurser for det ikke uddannede personale ved børne- og ungdomsinstitutioner. Seminariet bliver senere i 1977 til *Socialpædagogisk Højskole*. H.C. Rasmussen bliver højskolen første rektor. Han kom fra en forstanderstilling ved *Børneforsorgskolen på Jægerspris* (senere *Jægerspris Socialpædagogiske Seminarium*). Først ved Bistandslovens ikrafttræden skabes der grundlag for en ændring fra seminarium til *Socialpædagogisk Højskole*. Det var således første gang børne- og ungdomsforsorgsarbejdet lovgivningsmæssigt karakteriseredes som *socialpædagogisk*. Børneforsorgsuddannelserne bliver også ændret til socialpædagogisk uddannelse.

Ved Socialpædagogisk Højskole var der ansat et mindre antal faste stillinger – lektorater. Der var ikke knyttet forskningsforpligtelse til disse stillinger – og som sådan kan man ikke påstå, at der blev drevet forskning ved institutionen, som jo ikke havde universitetsstatus. Faktisk var det et årskursus som rettede sig mod lederjobs (Perch 1983). Lektorerne havde typisk uddannelse som cand. psych., cand. scient. soc. (i sociologi eller kultursociologi). Fra 1986 til 1993 udgives 9 numre af en serie som Højskolen udgiver. Serien hed *Socialpædagogiske Tekster*. Højskolens lektorer og de studerende er bidragsydere med små, som lange artikler om det socialpædagogiske professionsfelt. Bøgerne blev meget populære både på højskolen, men også på de socialpædagogiske seminarier. De

var som sagt skrevet af og til “socialpædagogikens egne” – og som sådan gav de et fint signalement af den aktuelle socialpædagogik – lige fra hvad lektorerne var optaget af, såvel videnskabsteoretisk som “fag-teoretisk” til, hvad de studerende var optaget af at undersøge i deres respektive praksis. Socialpædagogisk Højskole blev senere sammenlagt med Videreuddannelsen for Pædagoger, som var en afd. ved Danmarks Lærerhøjskole. Sammenlægningen blev til oprettelsen af Pædagoghøjskolen, som kun eksisterede i få år og blev nedlagt sammen med Danmarks Lærerhøjskolen og Danmarks Pædagogiske Institut ved dannelsen af det nye Danmarks Pædagogiske Universitet. Den praktiske socialpædagogik var fra midten af 1970erne præget af en nærmest tivoliseret tid. Store modsætninger mødtes. Fra traditionelle institutioner til anti-institutioner. Enten inspireret af sovjetpædagogikken – eller den antipsykiatriske bølge, som skyllede ind fra England. Fra Vesttyskland skyllede socialpsykologien ind. H.C. Rasmussen skrev i 1970 bogen *Synspunkter på Døgninstitutioner*. Det var tænkt som en grundbog i uddannelsen til arbejdet i børne- og ungdomsforsorgens institutioner. Desværre var udgivelsen uheldig timet – og bogen fik aldrig den anerkendelse den fortjente. I bogens indledning findes en gennemgang af de væsentligst og mest anvendte begreber som fx:

totalinstitution, socialiseringsprocesser, sociale systemer, roller, interaktion, internalisere, normsendere, rollepar, rollesættere, rollekonflikter, gruppedynamik, struktur, gruppeterapi, social kontrol, kommunikation af sociale normer og sanktioner, konformitet, marginalposition, afviger, interessekonflikter, værdikonflikt, feed-back, kommunikation, massekommunikation, sociale prestige, døgninstitutionens produktion, samspil, identificere, kultur, social mobilitet, referencegruppe.

Begrebsapparatet bygger især på Aubert, Allardt, Littuen, Goldschmidt, Homans og Krech, Crutch-

fiels og Ballachey. Begrebet *socialpædagogik* og hvad der deraf kan afledes, optræder ikke. Ej heller i stikordsregistret. Men grundbogen kan glimrende betragtes som en indføring i socialpædagogik. Der henvises til den kendte *Einführung in die Sozialpädagogik* af Klaus Mollenhauer (1964) – men det er i den uskrevne kontekst man skal lede efter socialpædagogikken. Eller som Per Mollerup, konsulent i Undervisningsministeriet, skriver: *Det generelle, det fælles i socialpædagogisk arbejde er en abstraktion. Det eksisterer ikke "an sich", men skjuler sig i utallige mere eller mindre gennemskuelige forklædninger i den eksisterende pædagogiske praksis. Det generelle er kun i kraft af og igennem den konkrete eksistens.* (in Lieberkind, 1991).

WulffFeldman, cand. psych. skrev i 1966 og 1969 hhv: *Familierådgivning og klientbehandling* og *Institutionslivets psykologi og pædagogik*. Disse bøger udkom i stort oplag og var meget populære ved alle pædagoguddannelser, på Lærerhøjskolen og ikke mindst på Den Sociale Højskole, hvor Feldmann var ansat. Lige som H.C. Rasmussen har Feldman også et indledningsafsnit med forklaring på og tydning af de i bogen anvendte begreber. De er nogenlunde synonyme med Rasmussens – og heller ikke her optræder begrebet socialpædagogik, ej heller i stikordsregistret. Der er ikke henvisninger til litteratur om socialpædagogik.

Men i 1974 sker der noget. *Harald Rasmussen* skriver bogen *Socialpædagogik*. Det bliver den første egentlige grundbog om socialpædagogiske temaer. Bogen er en omskrivning af Rasmussens doktorafhandling *Neue Akzente für die Durchführung der Familieberatung im Bereich der Jugendhilfe in Dänemark*. Afhandlingen blev forsvaret ved Humbolt universitetet 1971. Altså lige i slipstrømmen af tre andre bøger, som også omhandler socialpædagogik – uden anvendelse af begrebet.

Harald Rasmussen beskriver grundigt de begreber han anvender – og der er ganske tydelige linjer til den kulturhistoriske skole og ikke mindst til den såkaldte DDR-pædagogik. Harald Rasmussen blev

senere rektor for *Statens Socialpædagogiske Seminarium* – og da studenteroprørets agenter fik ansættelse bl.a. ved de socialpædagogiske seminarier rundt om i Danmark opstår der et nyt kredsløb, hvor det teoretiske paradigme hed marxisme og tysk socialpsykologi. Det praktiske socialpædagogiske arbejde rettede sig mod de alternative børne- og ungdomsinstitutioner. Nogle af disse organiserede sig i en miljøbevægelse, som et paradigme i sig selv. Desværre ikke så godt dokumenteret. Forklaringen kan ligge i, at disse miljøer på alle punkter var antiinstitutionelle i deres holdning. Nogle af disse miljøer kaldte sig socialpædagogiske miljøer – og i deres antiholdning skinnede også igennem, at de ikke bekendte sig til teori eller uddannelse. En bog, der blev læst i miljøern var *Vejen til Livet*, af Anton Makarenko. Bogen hedder måske mere korrekt, *Det pædagogiske Poem*. Den er oversat af Karen-Lykke Poulsen i 1955. I et ny forord, som hun skrev ved 2. oplag i 1973, beklager hun at hun ikke kan redigere i materialet og dermed gøre det mere nutidigt ved anvendelse af samtidige begreber. Interessant er det, at hun i dette nye forord referere såvel til socialpædagogiske uddannelser og til socialpædagoger.

I 1978 udgiver Karen-Lykke Poulsen sit store værk: *Dialektiske pædagogik*. Desværre var timingen uheldig. Der var kommet nye boller på suppen. Men interessant er det, at hun ikke på noget tidspunkt på de 330 sider anvender begrebet socialpædagogik, men omtaler pædagoger, der gør praktisk, pædagogisk arbejde som *socialpædagoger* (p 23). Bogen blev ikke nogen sællert. Måske pga. uheldig timing eller måske, fordi den ikke rigtig hørte hjemme i det gode (universitære) selskab. Der var ikke nogen indledning med begrebsafklaring – og der var ikke stikordsregister eller litteraturliste. Alt dette var skrevet ind direkte i teksten, som var det et fagligt essay. Den frie personlige skrivestil. Ikke mange ved det, men faktisk var bogen en omskrivning af en doktorafhandling, som aldrig blev sendt til bedømmelse (note 1). Karen-Lykke Poulsen var en blændende

underviser – eller rettere foredragsholder. For det var det hun gjorde – holdt foredrag. På Jægerspris Socialpædagogiske Seminarium kunne hun holde samtlige studerende, der var indskrevet ved studiet, i åndeløs stemning, når hun holdt foredrag om noget, hun havde oplevet, læst eller “spekuleret over”. *Dialektisk pædagogik* er, når det kommer til stykket ikke en grundbog i pædagogik, men snarere i filosofi. Hun var optaget af erkendelsesfilosofien. Een gang har hun skrevet direkte om socialpædagogik, det var ved en NUFSS-konference (note 2). Otto Krabbe, som var rektor ved *Skovtofte Socialpædagogiske Seminarium*, skulle holde foredraget, men blev syg – og så måtte man i hast bede Karen-Lykke Poulsen om at gøre det. Og med stor respekt for, hvad Otto Krabbe ville have sagt (han var teolog) præsenterede hun et foredrag om socialpædagogik (blandt andet på kristent grundlag). Otto Krabbe, var den eneste teolog i 1960erne og 1970erne, som var rektor ved et socialpædagogisk seminarium. Før ham var der Kjeld Mølbak, som var forstander ved Børneforsorgsskolen i Sydsjælland fra 1941 til 1967 (det nuværende Hindholm Socialpædagogiske Seminarium).

I 2005 er situationen en anden, men det skal vi hører om senere.

1970erne blev kendt for at det psykologiske paradigme som i meget høj grad havde præget 1960erne og begyndelsen af 1970erne blev erstattet af et nyt. Personkredsen bag denne paradigmatisk bølge blev skiftet ud. Men på skolehjem og i særdeleshed på behandlingshjem levede den psykologiserede behandling stadig i bedste (vulgære) velgående. Og gør det sikkert også i 2005, fx i de miljøterapeutiske institutioner. Herom senere.

Opsummerende kan man sige, at kredsløbet, som berammede paradigmet om en uddannelse til socialpædagogikken bestod af mennesker, der havde levet deres barndom og ungdom i mellemkrigstiden. Mennesker der havde påbegyndt og for nogens vedkommende fulden en universitær uddannelse. Mennesker, der havde læst filosofikum – og som både vidste hvad der var *det kate-*

goriske imperativ – og *de suveræne livsytringer*. Studenteroprørets børn, som kom efter denne generation hørte til “de store årgange” fra 2. Verdenskrig, var lige præcist ikke optaget af hverken Kant eller Jesus. Tværtimod. Derfor bliver det nye paradigmatisk kredsløb, i sidste halvdel af 1970erne formuleret på et helt andet videnskabsteoretisk grundlag. På de pædagogiske seminarier – børnehav- og fritidspædagogseminarier, socialpædagogiske seminarier og i en vis udstrækning også lærerseminarier og de sociale højskoler – bliver grundlaget for undervisning i pædagogik meget inspireret af freudo-marxismen, Frankfurterskolen og franske sociologer som Foucault, Althusser m. fl.

5. 1980erne

I 1980erne sker der en radikal ændring af det socialpædagogiske professionsfelt. Udlægningsloven træder i kraft og det betyder at statens forsorgsinstitutioner udlægges til amterne. I Statens Åndssvageforsorgs institutioner sker der det, som af mange medarbejdere i samme forsorg, blev oplevet som en revolution. Der ansættes pædagogiske ledere og overlægen og sygeplejerskerne mister deres magt. Arbejdet med udviklingshæmmede bliver nu socialpædagogisk arbejde og ikke styret af psykiatrien. Socialministeriet afsætter økonomiske midler til at omstille/omlægge forsorgsinstitutioner fra totalinstitutioner til mindre bo-enheder (Alfred Dam, som var socialchef i Storstrøms Amt vælger at kalde disse enheder for bo- og naboskaber). Den gamle ADLtræning erstattes af bo-træning. De omtalte midler fra Socialministeriet skal bruges til bl. a. denne omstilling og det er socialpædagoger, der udfører arbejdet. Det kaldes ikke længere omsorgshjælp, men defineres som socialpædagogik. SUM-midlerne, som udviklingsmidlerne hed (Socialministeriets Udviklings Midler) blev blandt andet brugt til at arbejde med udviklingsprojekter som blev kaldt “*Det kan nytte*”. I al sin enkelthed gik det ud på, at socialpædagogen skulle tro på, at “*Det kan nytte*”. Udviklingshæmmede kan godt selv. Blot

de får lov til at øve sig og bestemme. Og ikke mindst, have lov til at være anderledes. Forsorgschef N.-E. Bank-Mikkelsen er ofte blevet citeret for at skulle have sagt, at åndssvage skulle leve en tilværelse så tæt på det normale, som muligt. Det var ikke det, han sagde. Tværtom. Han mente, at åndssvage skulle have retten til at være normale på de åndssvages betingelser. Og det er jo noget ganske andet. Retten til at være anderledes "normal". Normalitetsdebatten blev for alvor sat på dagsordenen – og sat på hovedet.

Forbund, som havde organiseret medarbejdere i børne- og ungdomsforsorgen og i særforsorgen sammenlægges 1980/81 og bliver til SL – Socialpædagogernes Landsforbund. Omsorgsarbejdet med handicappede mennesker kaldes nu for socialpædagogisk arbejde.

I 1970erne blev der ved Danmarks Lærerhøjskole uddannet en gruppe lærere som blev cand. pæd. pæd. eller cand. pæd. psych. En del af disse kandidater kom fra stillinger i socialpædagogiske institutioner. Mange valgte at studere deres egen praksis – og anvende dette studie som empiri i den afsluttende opgave.

Der kan nævnes mange, men een af dem, der har sat sig spor i socialpædagogikken i Danmark er Jesper Holst. Han skrev i 1977 sin kandidatopgave med titlen:

Normalitet, pædagogik og socialpædagogik: en analyse af normalitetsbegrebet med den hensigt at belyse forholdet mellem pædagogik og socialpædagogik samt at påpege nogle problemer omkring dannelsen af en socialpædagogisk teori. Året efter i 1978 udkom den som grundbog med titlen, *Normalitet*. Bogen blev meget populær både fordi den var godt skrevet og ikke mindst pga. den fine timing for udgivelsen. Den blev et meget inspirerende værktøj for socialpædagoger, der skulle udvikle en tung gammel institution, som Statens Åndssvageforsorg var.

Jesper Holst, var som sagt ikke den eneste, der fik kandidatuddannelse ved DLH. Det fik også, Willy Cortsen, som blev souschef ved Københavns Socialpædagogiske Seminarium, Gunnar Jensen,

som blev rektor ved Ålborg Socialpædagogiske Seminarium, Per Møllerup, som blev konsulent i Undervisningsministeriet, Arne Mortensen, der blev rektor ved Bagsværd Socialpædagogisk Seminarium og Bent Madsen som var ansat ved samme seminarium. De fleste af disse kendte hinanden fra studietiden på DLH. Deres optagethed af socialpædagogikken satte sig ikke synlige spor på DLH. Det var og blev en højskole, hvor man uddannede speciallærere/pædagoger, skolepsykologer og "fag-kandidater" i folkeskolens fag. Det tætteste man kom socialpædagogikken var i specialpædagogikken. Jesper Holst fik ansættelse ved DLH. I det nye DPU er han fortsat ansat til at virke i det specialpædagogiske område. Bent Madsen er ansat ved CVU-Storkøbenhavn, hvor han er ansvarlig for et videntcenter for inklusion og eksklusion.

Med udgangspunkt i "Det kan nytte-projektere" udgav SL en hel del materiale om socialpædagogisk arbejde med udviklingshæmmede. Bl.a. kan nævnes *Etikpakken*, som var en undervisningsvideo og et vejledningsmateriale. Det kunne bruge som undervisningsmateriale i *In service education* eller i uddannelse til socialpædagog ved de socialpædagogiske seminarier.

6. 1990erne

I 1992 blev børnehave- og fritidspædaguddannelsen og den socialpædagogiske uddannelse sammenlagt. Alle seminarier blev til pædagogseminarier hvor der skulle meddeles en ny fælles grunduddannelse som rettede sig mod et meget, meget bredt professionsfelt. Faktisk så bredt, at det næppe lader sig definere. Det var også i forbindelse med denne nye uddannelse, at socialpædagogikken blev taget ud af stort set alle love og bekendtgørelser. Først ved indførelse af Serviceloven i 1998 dukker begrebet op igen. I arbejdet med udviklingshæmmede hedder det bl.a. *at man kan tage sådanne socialpædagogiske metoder i anvendelse* overfor udviklingshæmmedes udadreagerende adfærd. Senere står der, at man på opholdssteder med intern skole kan anvende sådanne socialpæda-

gogiske metoder. Spørgsmålet er, om man kan tale om socialpædagogiske metoder. Det er nok nærmere specialpædagogiske metoder.

7. Millennium – socialpædagogik på sociologisk grund

Socialpædagogernes Landsforbund, SL, er faglig organisation for ca. 33.000 socialpædagoger, familieplejere, ledere, forstandere, medhjælpere, håndværkere og andre, der hovedsageligt arbejder med børn, unge og voksne med fysiske, psykiske eller sociale funktionsnedsættelser. Altså indenfor et arbejde, der kaldes det socialpædagogiske professionsfelt. Under tiden kaldet *fra vugge til krukke*, eller *blinde, døve, skæve, ludere og lommetytte*. Som nævnt tidligere, så er det ikke muligt at gøre et historisk komparativt studie af den kontekst, de tre hovedretninger har været indlejret i for 100 år siden og til i dag (2005). Men interessant er det, at SL's medlemmer arbejder med metoder, som kan henføres til såvel heil-, som sonder- og sozialpädagogik (note 3). Det samme kan man sige om medlemmerne af Landsforeningen af Opholdssteder, botilbud og skole-behandlingstilbud (LOS). I 1997 blev der på initiativ af Karsten Tuft og Søren Hegstrup afholdt stiftende generalforsamling af en ny forening for socialpædagogik: Dansk Forening for Socialpædagogik, som udgiver tidsskriftet: *Tidsskrift for Socialpædagogik* (www.socialpedagogik.dk) – det er foreløbig blevet til 15 udgivelser (2 om året).

På uddannelsessiden har man ikke kunnet uddanne sig til socialpædagog siden 1992, men nu er der mulighed for at tage overbygningsuddannelser i socialpædagogik: PD (Pædagogisk Diplomuddannelse) på landets CVU'er. Ligesom det er muligt at tage en MA i socialpædagogik ved DPU. Der er således skabt et nyt kredsløb. Der skal ansættes en professor i socialpædagogik ved Institut for pædagogiske sociologi ved DPU. Det bliver interessant at se henholdsvis hvem, der bliver professor – og hvorledes vedkommende vil formulere et videnskabeligt paradigme for sin lærestol.

Tiden vil vise, om det vil ske ved genoprettelse af den socialfilosofiske dimension.

Exit

Skulle man give et forsigtigt bud på om socialpædagogikken spiller en rolle i det danske samfund i 2005 – så må det være: ja. Men det er ikke på baggrund af forskning eller uddannelse. Det må primært være SL's gevinst. Formanden og de to næstformænd har kæmpet en brav kamp. Ved kongressen i oktober 2004 på Nyborg Strand fik Mogens Seider igen sat etikken i det socialpædagogiske professionsarbejde på dagsordenen (www.sl.dk). SL's hovedbestyrelse har nedsat en særlig ekspertgruppe til det videre arbejde. Det bliver også nødvendigt. Kommunesammenlægninger og dannelse af storregioner kan nemt betyde forringende vilkår for mennesker, som har brug for omsorg og for socialpædagoger.

Søren Hegstrup er lic.phil. og konsulent ved Hindholm Socialpædagogiske Seminarium.

Noter

1) Jeg var en nær ven af Karen-Lykke Poulsen de sidste 17 år hun levede. Jeg var testamentarisk indkrevet som eksekutor ved delingen af hendes efterladte bo. Ved gennemgang af hendes bibliotek og "efterladte skrifter" konstaterede jeg dette forhold.

2) NUFS (grundlagt 1980) er et nordisk netværk af uddannelsesinstitutioner, der uddannede til socialpædagogisk arbejde. Der afholdes møder hvert andet år og konference hvert andet år - seminar.

3) Prof. Dr. Michael Lindenberg, redaktør for det tyske *Widersprueche-Zeitschrift*, mailer følgende (marts 2005): *Ich habe im übrigen stark die Neigung, die Unterscheidung auch berufspolitisch zu sehen: die Sozialpädagogogen verfüügen über eine akademische Ausbildung, und bei Ihnen wird davon ausgegangen, dass sie die Lebenssituation ihrer Klienten breit in den Blick nehmen, während die beiden anderen Berufe noch sehr stark als (medizinische/psychiatrische) Hilfsberufe gelten und ihnen nicht so sehr eigenständiges Handeln zugetraut wird. Die Sozialpädagogogen sind, kurz gesagt, stärke professionalisiert; unter anderem auch, weil*

sie über eine Tradition verfügen, die eigenständige Begründungen gesucht und gefunden hat – unter anderem auch durch Natorp.

Litteratur

Feldmann, W. (1966): *Familierådgivning og klientbehandling*. Munksgaard. København

Feldmann, W. (1969): *Institutionslivets psykologi og pædagogik*. Munksgaard. København

Giesecke, H. (1981): *Indføring i pædagogik*. NNF. København

Grue-Sørensen, K. (1973): *Almen pædagogik*. Gjellerup. København

Hegstrup, S, Lauritsen, J. (2000): *Socialpædagogiske Tekster 16*. Hindholm.

Hegstrup, S, Lauritsen, J. (2001): *Socialpædagogiske Tekster 17*. Hindholm.

Hegstrup, S. (2003) in Gustavsson (red.): *Perspective and Theory in Socialpedagogy*. Daidalos. Stockholm.

Hegstrup, S. et al. (1996): *Socialpædagogik og pædagogik i et paradigmeskift*. Psika. København

Holst, J. (1978): *Normalitet*. Ejlers. København

Jegelka, N. (1992): *Paul Natorp*. Köningshausen & Neumann. Würzburg

Jørgensen, Fr. J. (1918): *Paul Natorp*. Nordiske Forfatteres Forlag. København

Lieberkind, M. (1991): *Socialpædagogisk uddannelsesrapso-di*. Socialpædagogiske Højskole. København

Lindhardt, J. (1999): *Ned fra Soklen*. Hovedlandet. København

Lunn, I. et al. (2005): *Fem rektorer fortæller*. Klim. Århus

Makarenko, A. (1974): *Vejen til livet*. Forlaget Tiden. København

Mollenhauer, K. (1964): *Einführung in die Sozialpädagogik*. Weinheim.

Perch, P.W. (1983): *Uddannelse til Socialpædagog*. Socialstyrelsen. København.

Poulsen, K-L. (1978): *Dialektisk pædagogik*. Gyldendal. København

Rasmussen, B. (1970): *Bogen om Ludvig Beck*. Børnesagens Fællesråd. København

Rasmussen, H.C. (1974): *Socialpædagogik*. Munksgaard. København

Rasmussen, H.C. (1970): *Synspunkter på Døgninstitutioner*. Gyldendal. København.

Sigsgaard, J. (1976): *Folkebørnehave og Socialpædagogik*. Frøbelseminariet. København

Sigsgaard, J. (1985): *Børnekultur og pædagoguddannelse*. Frøbelseminariet. København.

Øgendahl, C. (2000): *Socialpædagogernes historie*. Socialpædagogernes Landsforbund. København.

Tidsskrifter

Børnehaven 3:1967

Engberg, A: 7:1995. *Hvor godt saver en høvl?* Vore daginstitutioner.

Hegstrup, S. 1:1998. Tidsskrift for Socialpædagogik.

Hegstrup, S. 4:1994. Tidsskrift for Socialpædagogik.

Kristensen, S. 1901. *Vor ungdom*. København

Webadr.

www.nufs.dk

www.sl.dk

www.socialpedagogik.dk

